

OCENE – ZAPISKI – POROČILA – GRADIVO

1. EVROPSKA KONFERENCA *JEZIKOVNA RAZLIČNOST IN NACIONALNI JEZIKI V VISOKEM ŠOLSTVU*, LJUBLJANA, 19. IN 20. NOVEMBER 2009

Mednarodno konferenco *Jezikovna različnost in nacionalni jeziki v visokem šolstvu* so organizirali Inštitut za slovenski jezik Frana Ramovša ZRC SAZU, Evropsko združenje za terminologijo (The European Association for Terminology – EAFT) iz Bruslja in Evropska zveza državnih jezikovnih ustanov (European Federation of National Institutions for Language – EFNIL) s sedežem v Haagu, potekala pa je na ZRC SAZU. Posvečena je bila rabi nacionalnih jezikov v visokem šolstvu, s poudarkom na problematiki jezikovnega sobivanja v večjezični globalni družbi in izpodrivanju nacionalnih jezikov iz nekaterih jezikovnih položajev. 15 udeležencev iz tujine (Irska, Belgija, Nemčija, Portugalska, Danska, Madžarska, Romunija, Ciper, Hrvaška, Francija) in 10 udeležencev iz Slovenije je v obliki predavanj in zanimivih debat, ki so jim sledile, predstavilo svoje poglede na to, v mnogih evropskih državah zelo aktualno problematiko. Prvi dan je bil namenjen izkušnjam različnih evropskih držav, drugi dan pa je zaznamovala zlasti situacija v Sloveniji.

Na plenarnem predavanju je Gerhard Stickel (Evropska zveza državnih jezikovnih ustanov, Nizozemska) predstavil kratkotrajne in dolgotrajne posledice izgube strokovnih področij. Poudaril je, da je angleščina kot sredstvo za znanstveno sporazumevanje v mednarodnem okolju danes dejstvo, kljub temu pa je smiselno spodbujanje znanstvenikov, da bi predavali in objavljali tudi v nacionalnem jeziku. Še več, predavatelj meni, da bi si morali prizadevati ne le za dvojezičnost, ampak celo za tro- in večjezičnost, saj ima zaradi različnih pomenskih struktur uporaba različnih tujih jezikov stimulativne učinke.

Manuel Célio Coneição (Univerza v Algarveju, Portugalska) je predstavil jezikovno situacijo v visokem šolstvu in znanosti na Portugalskem, kjer se že kažejo pomanjkljivosti vsiljevanja (angleške) enojezičnosti. Tak primer je recimo vrednotenje znanstvenih besedil (npr. doktorskih disertacij), kjer angleška besedila dobivajo boljše ocene od portugalskih – ne glede na njihovo vsebino. Predavatelj je navedel še nekaj konkretnih primerov posledic rabe angleščine v visokem šolstvu in znanosti. Omenimo recimo portugalske zdravnike, ki so medicino študirali v angleških študijskih programih v drugih evropskih državah in imajo po vrnitvi domov velike težave pri sporazumevanju s portugalskimi bolniki, saj ne obvladajo domače terminologije. Nesmiselno je tudi mednarodno ocenjevanje kulturno specifičnih projektov – recimo o južnoportugalskih narečjih, kjer so bili vsi ocenjevalci iz drugih evropskih držav, čeprav so največji strokovnjaki za portugalska narečja portugalski dialektologi.

Jezikovno situacijo v danskem visokem šolstvu je predstavil Niels Davidsen-Nielsen (Danski jezikovni inštitut, Danska). Na Danskem so pozorni na težave, ki jih povzročata vse pogostejša raba angleščine v visokem šolstvu – leta 2007 je Danski jezikovni svet v odprtem pismu opozoril na dejstvo, da predavanja v angleščini pogosto niso vzporedna s predavanji v danskem jeziku in velikokrat predstavljajo edino izbiro. Zato se pojavlja potreba po obvezujočih predpisih, ki bi natančno določali uporabo danščine in angleščine v izobraževalnem procesu. Predlogu nasprotuje veliko univerzitetnih delavcev, saj naj bi kršil suverenost univerz. Predavatelj meni, da bi dostopnost do znanja nad določenim nivojem le v angleščini poglobila razkol med v mednarodni prostor usmerjeno elito in večino danskega prebivalstva, ki ima slabše znanje angleščine. Navedel je tudi primer danskih veterinarjev, ki so študij veterine na danski univerzi v celoti opravili v angleščini, v praksi pa imajo težave pri sporazumevanju z danskim kmečkim prebivalstvom, ki ne obvlada angleške terminologije.

Ágota Fóris (Univerza Károli Gáspár v Budimpešti, Madžarska) je govorila o madžarščini kot jeziku poučevanja na univerzah v Panonski kotlini. Na Madžarskem je jezik poučevanja večinoma madžarski, nekateri programi pa potekajo tudi v angleščini, nemščini ali francoščini. Pripadniki madžarske manjšine, ki živijo v sosednjih državah, lahko študirajo v uradnih jezikih teh držav, v Romuniji in na Slovaškem pa tudi v madžarščini. Predavateljica je poudarila pomembnost poučevanja madžarske terminologije in opozorila na nujnost eno- in dvojezičnih virov za dvojezična okolja. Poleg maternega in tujega jezika (ali več tujih jezikov) je treba obvladati tudi strokovno sporazumevanje v obeh jezikih – za to pa so potrebni učbeniki, slovarji in terminološke baze.

S konkretnimi podatki o jezikih v visokem šolstvu nas je seznanil Albert Oosterhof (Univerza v Gentu, Belgija), ki je primerjal obsežno mednarodno raziskavo o vplivu angleščine na evropske univerze in dve poročili Komisije za sodelovanje med Flandrijo in Nizozemsko, ki podajata natančnejši prikaz uporabe angleščine kot jezika poučevanja na nizozemskih in flamskih univerzah. Po mednarodni raziskavi o angleščini v evropskem visokem šolstvu, ki je zajela 27 držav, imajo največ univerzitetnih programov v angleščini univerze v severnoevropskih državah – na vrhu lestvice je Nizozemska. Po drugi strani je delež angleških univerzitetnih programov v mediteranskih državah relativno nizek. Za nas je še posebej zanimiv podatek, da je Slovenija po tej raziskavi država z najmanj univerzitetnimi programi v angleščini.

Georgeta Ciobanu (Univerza v Temišvaru, Romunija) je govorila o pomembnosti poznavanja jezikov v stiku. Romunščina je danes večinoma »prejemnik«, tj. jezik, ki velikodušno sprejema in asimilira besede iz drugih jezikov, zlasti iz angleščine. Predavateljica meni, da je to pozitivno, saj se jezik na ta način bogati in je v koraku s časom tudi v znanosti, kar je naravni protistrup za izgubo strokovnih področij.

Dileme glede izbire jezika visokošolskega poučevanja na Cipru je predstavila Marilena Karyolemu (Ciprska univerza, Ciper). Po obširni javni razpravi sta bila leta 1989 za uradni jezik Ciprske univerze določena grški in turški jezik, kar je povezano z zapleteno geopolitično situacijo. Zavrnjene so bile pobude, da bi kot jezik poučevanja izbrali angleščino in tako univerzi poskušali pomagati k večji mednarodni prepoznavnosti (na zasebnih visokošolskih institucijah je angleščina kot jezik poučevanja povsem običajna že skoraj 50 let). Ker se turški Ciprčani niso množično vpisovali na Ciprsko univerzo (tisti, ki so se, pa so poslušali predavanja v grščini), je grščina sčasoma postala edini jezik poučevanja. Kljub pobudam, da bi angleščina dobila večjo veljavo v ciprskem visokošolskem prostoru, ostaja položaj grščine, tudi zaradi pripadnosti grškemu kulturnemu prostoru, trden.

O potrebah irske jezikovne skupnosti v visokem šolstvu je govoril Seosamh Mac Donncha (Irska nacionalna univerza v Galwayu, Irska). Statut Irske nacionalne univerze Galway že od leta 1929 določa, da morajo biti predavanja na voljo tudi v irščini. Univerzitetne profesorje so spodbujali in podpirali pri predavanjih v irskem jeziku, če so bili za to dovolj kompetentni in če je za to med študenti obstajal interes. Leta 2000 pa je univerza na novo preučila programe v irščini in na podlagi te revizije sprejela razvojno strategijo za irski jezik v visokem šolstvu ter ustanovila novo akademijo, kjer predavanja potekajo le v irskem jeziku.

Drugi dan konference je bil posvečen zlasti situaciji v slovenskem visokem šolstvu in znanosti. Predavali so strokovnjaki z različnih znanstvenih področij. Na podlagi njihovih razmišljanj je bila po konferenci sestavljena **Ljubljanska izjava**, ki opozarja na vztrajno prodiranje angleščine v študijske vsebine in raziskovalno delo visokošolskih učiteljev v Sloveniji.

Prvi sklop predavanj je uvedel Marko Pavliha (Fakulteta za pomorstvo in promet, Univerza v Ljubljani), ki je govoril o težavah pri prevajanju angleških pravnih terminov v slovenščino in obratno. Predavatelj meni, da je treba omejiti vdor anglicizmov v slovenski pravni jezik in (po) skrbeti za razvoj strokovnega jezika prava.

Matej Accetto (Pravna fakulteta, Univerza v Ljubljani) je podal kratek pregled slovenske ureditve učnega jezika na univerzitetnem študiju, primerjalno pa je govoril tudi o ureditvi večjezičnosti in mobilnosti v pravu Evropske unije. Opozoril je na trenje, ki se pojavlja med vrednoto skupnosti, da skrbi za svoj jezik, in večjezičnostjo, ki je del vrednosti posameznika. Visoko šolstvo skuša biti po eni strani skrbnik nacionalnega jezika, po drugi pa si prizadeva za povezovanje z mednarodno skupnostjo, ki zahteva tudi rabo tujih jezikov.

O položaju slovenskega jezika v visokem šolstvu je govorila tudi Alojzija Zupan Sosič (Filozofska fakulteta, Univerza v Ljubljani). Izpostavila je tri ovire, ki ogrožajo znanstveno slovenščino: zaradi izmenjave tujih študentov in profesorjev v okviru bolonjskega procesa potekajo nekateri predmeti kar v angleščini; z Merili za volitve v nazive visokošolskih učiteljev, znanstvenih delavcev in sodelavcev univerza daje večjo težo znanstvenim dosežkom v angleščini; problematično je tudi nedemokratično vključevanje slovenskih raziskovalcev v nekatere mednarodne projekte, ki z enojezičnostjo zanemarjajo večkulturnost.

Tadej Bajd (Fakulteta za elektrotehniko, Univerza v Ljubljani) je podal strnjen pregled razvoja slovenskega elektrotehniškega jezika, pri čemer je poudaril vlogo slovenske elektrotehniške terminologije, ki se razvija zlasti v učbenikih, pa tudi v znanstvenih in strokovnih revijah, na znanstvenih konferencah in v predavalnicah na fakulteti.

Tomaz Erjavec (Institut Jožef Stefan, Ljubljana) je ugotavljal, da angleščina že dolgo vztrajno prodira v študijske vsebine in raziskovalno delo visokošolskih učiteljev v Sloveniji. Predavatelj meni, da je to v splošnem pozitivno, saj študente in profesorje spodbuja k spremljanju tujih ter predstavitvi svojih raziskav v tujini, kjer so njihova dela izpostavljena bolj objektivni presoji kvalitete. Zapostavljanje slovenskega strokovnega jezika bi bilo mogoče omiliti s povečanjem terminoloških aktivnosti, pri katerih bi preko spleta sodelovalo čim večje število jezikoslovcev, področnih strokovnjakov in študentov.

O razvoju slovenske farmacevtske terminologije je predaval Aleš Obreza (Fakulteta za farmacijo, Univerza v Ljubljani). Pomembna sta zlasti Nacionalni dodatek k evropski farmakopeji – *Formularium Slovenicum*, ki predstavlja osnovo farmacevtske terminologije, in nastajajoči slovenski farmacevtski terminološki slovar, ki bo vseboval najpomembnejše termine s področja farmacije. Čeprav je v farmaciji zaradi izmenjave informacij v mednarodnem okolju in spremljanja znanstvene in strokovne literature nujno znanje vsaj enega »velikega« jezika (pri farmacevtih zlasti angleščine in nemščine), je zelo pomembna tudi strokovna slovenščina, predvsem pri stikih strokovnjaka s pacientom, za medsebojno sporazumevanje, za pripravo ustrezne dokumentacije o zdravlilih itd.

Borut Pistotnik (Fakulteta za šport, Univerza v Ljubljani) je predstavil svoj pogled na nekritično privzemanje tujega izrazja v športu, ki otežuje sporazumevanje v maternem jeziku.

Slovenski prispevki so bili sklenjeni s predstavitvijo vloge Inštituta za slovenski jezik Frana Ramovša ZRC SAZU pri vsakdanjem jezikovnem in jezikoslovnem osveščanju. Inštitut že več kot 60 let sistematično zbira slovensko leksiko in beleži razvoj slovenščine. Ob slovarskih projektih splošne, strokovne in narečne leksike ima Inštitut tudi pomembno svetovalno vlogo. S terminologijo se poglobljeno ukvarja Sekcija za terminološke slovarje, kjer v sodelovanju s področnimi strokovnjaki nastajajo večinoma razlagalni slovarji različnih strok.

Zaključek je bil spet mednarodno obarvan. Jan Roukens (organizacija Stichting Nederlands, EAFT, Babylonian WG, Belgija) je poudaril razliko med izginjanjem jezikov v ekonomsko prikrajšanih staroselskih družbah na ameriškem kontinentu, v Avstraliji in Afriki, ki izginjajo z »zadnjim govorcem«, in v Evropi, kjer jeziki izgubljajo strokovna področja, zlasti na nekaterih bolj dinamičnih področjih. Govoril je o angleščini, ki je postala globalni jezik in kot taka ne pripada nikomur več. Zaradi različnih kulturnih ozadij govorcev angleščine pogosto prihaja do nerazumevanja. Predavatelj je predstavil ukrepe na področju visokega šolstva, znanosti in

tehnologije, s katerimi bi evropski jeziki lahko znova prišli do izgubljenih strokovnih področij ali vsaj preprečili nadaljnje izgube.

Maja Bratanić in Ana Ostroški Anić (Univerza v Zagrebu, Hrvaška) sta predstavili status hrvaščine v visokem šolstvu. Ugotavljali sta, da je na Univerzi v Zagrebu študijskih programov, ki bi bili v celoti v angleščini, zelo malo, del študija v angleškem jeziku pa ponuja 10 fakultet. V okviru strokovnega jezika angleščino poučujejo na vseh fakultetah, hrvaščino pa le na 6. Predavateljici sta izpostavili tudi preohlapno opredeljeno jezikovno politiko in razpravljali o vlogi Sveta za hrvaški knjižni jezik. Aktualno je tudi vprašanje normiranja hrvaške terminologije.

Georges-Louis Baron (Univerza René Descartes, Francija) je govoril o tem, da raba angleščine v francoski znanstveni skupnosti ni več stvar izbire, ampak dejstvo, čeprav ima raba francoščine še vedno velik pomen v primerih, ko so raziskave povezane s kulturnimi dejavniki. Predstavil je tudi primer interdisciplinarne raziskave o uporabi informacijskih in telekomunikacijskih tehnologij v izobraževanju v francoskem jeziku. Od leta 2003 izhaja recenzirana spletna revija s tega področja v francoščini, ki se spopada z dvema izzivoma – kako uspeti v drugih interdisciplinarnih projektih in kako naj francosko govoreči znanstvenik kljub pritiskom institucij, ki dajejo prednost mednarodnim (tj. angleškimi) objavam, ostane prepoznaven.

Zadnje dejanje konference je bila okrogla miza, na kateri so udeleženci razpravljali o besedilu mednarodne izjave, imenovane **Declaration of Ljubljana**, o ohranjanju nacionalnih jezikov v visokem šolstvu in znanosti, ki je aktualno za večino evropskih držav. Zaradi pomanjkanja časa so udeleženci svoje pripombe sporočali še po konferenci, zato je bila izjava dopolnjena in dokončno usklajena kasneje.

Mojca Žagar Karer

Inštitut za slovenski jezik Frana Ramovša ZRC SAZU